

ПРАВО НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ; ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО

УДК 355.1

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.2.39>

Сергій Миколайович Іващенко,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Військово-юридичний інститут,
кафедра права національної безпеки та правової роботи (доцент);*

 <https://orcid.org/0000-0001-6846-7422>,

e-mail: san4izess2410@gmail.com;

Сергій Васи́льович Гашенко,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Військово-юридичний інститут,
кафедра загальновійськових дисциплін (старший викладач);*

 <https://orcid.org/0009-0007-7942-5413>,

e-mail: gsv020477@gmail.com;

Павло Миколайович Пономаренко,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Військово-юридичний інститут,
кафедра загальновійськових дисциплін (старший викладач);*

 <https://orcid.org/0000-0002-2320-8723>,

e-mail: pashaukr79@gmail.com

**ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПРИ ПЕРЕВІРЦІ РІВНЯ
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті розглянуто теоретичні основи та практичну реалізацію юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки. Сформульовано визначення юридичної відповідальності військовослужбовців. Проведено аналіз нормативно-правових актів у сфері юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки, за допомогою чого з'ясовано процесуальні особливості юридичної відповідальності військовослужбовців, зокрема за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки. Проаналізовано національне законодавство, яке регулює питання юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки.

Ключові слова: військовослужбовці, фізична підготовка, юридична відповідальність, неналежне виконання, службові обов'язки.

Постановка проблеми

Ефективність будь-якого військового формування у виконанні покладених на нього завдань залежить від різноманітних чинників, проте основним серед них є готовність особового складу до беззаперечного, точного й оперативного виконання наказів чи законодавчих вимог, що становлять суть військової дисципліни. Проблема вдосконалення інституту юридичної відповідальності військовослужбовців стає особливо актуальною в контексті завдань військового керівництва в умовах протистояння Сил оборони широкомасштабній збройній агресії російської федерації проти України. Нагальною є необхідність всебічного теоретичного аналізу інституту юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків під час перевірки рівня фізичної підготовки [1, с. 206–210].

Юридична відповідальність відображає ставлення військово-службовців до обов'язків, встановлених законами, військовими статутами та іншими правовими актами держави. Ця відповідальність настає в разі порушення правових норм і є реакцією держави на незаконні дії. Порушення або невиконання юридичних обов'язків громадянами України, враховуючи військовослужбовців, свідчить про незаконність їхньої поведінки та наявність у їхніх діях (чи бездіяльності) елементів відповідного правопорушення [2, с. 123].

Юридична відповідальність військовослужбовців: 1) має значно більший обсяг, ніж у цивільних осіб, через великий перелік обов'язків, за неналежне виконання яких передбачена юридична відповідальність. Це зумовлено специфікою військової служби та чіткою нормативно-правовою регламентацією; 2) є більш суворою, якщо порівняти з відповідальністю за аналогічні правопорушення, скоєні цивільними особами; 3) передбачає, що командири (начальники) наділені спеціально закріпленими законодавством повноваженнями щодо застосування заходів для забезпечення службової дисципліни серед військовослужбовців; 4) має спеціальні умови притягнення військовослужбовців до юридичної відповідальності; 5) має специфічні процедури застосування юридичної відповідальності [3, с. 95].

Для формулювання правової позиції, окреслення всіх аспектів визначення юридичної відповідальності за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки у військовослужбовців варто проаналізувати низку нормативно-правових актів у вказаній сфері.

Стан дослідження проблеми

Теорію юридичної відповідальності військовослужбовців вивчали багато науковців, серед яких В. І. Щербина, Т. В. Колеснік, А. В. Корнута,

О. Д. Новак, С. І. Кожушко, Н. М. Вапнярчук, С. В. Грищенко, В. Б. Авер'янов. Питання дисциплінарих правовідносин досліджували такі науковці, як Н. В. Медведенко, В. В. Ягупов, С. С. Тюрін, С. Ю. Поляков, В. П. Петков, А. С. Колотік, В. К. Шкарпицька. Проте юридична відповідальність військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки не була предметом наукових розвідок у працях вказаних науковців.

Мета і завдання дослідження

Метою цього дослідження є визначення особливостей юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки з урахуванням приписів чинного законодавства України. Для досягнення вказаної мети слід вирішити такі *завдання*: розглянути теоретичні основи та практичну реалізацію юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки; сформулювати визначення юридичної відповідальності військовослужбовців; провести аналіз нормативно-правових актів у сфері юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки; з'ясувати процесуальні особливості юридичної відповідальності військовослужбовців, зокрема за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки.

Наукова новизна дослідження

На підставі комплексного аналізу надано ґрунтовні положення щодо видів юридичної відповідальності, які можуть застосовуватися до військовослужбовців за неналежне виконання обов'язків при перевірці рівня фізичної підготовки, а також визначено особливості цього процесу.

Виклад основного матеріалу

В Україні розпочато процес створення армії нового типу, яка відповідає потребам розумної обороноздатності, більш ефективно захищає власну територію та підконтрольна цивільним владним органам. Це зумовлює зміну правового статусу самого військовослужбовця, який наближається або повинен наближатися до статусу інших громадян.

Характерною рисою військової служби є владність посадових осіб, яка проявляється у встановленні своєї владної волі над іншими учасниками військово-службових відносин, безпосередньому керівництві їхньою поведінкою та особливостях, що притаманні посадам у Збройних Силах України. Більшість військовослужбовців обіймають посади, пов'язані з виконанням владних обов'язків, тоді як ті, хто

належить до рядового складу, не мають управлінських функцій у військовій організації. Таким чином, військовослужбовець має конкретну посаду, що визначає його права, обов'язки та відповідальність [4, с. 10].

Для військовослужбовців, як і для інших громадян, може наставати адміністративна відповідальність, проте їхній правовий статус відрізняється від загального. Це зумовлено можливістю, але переважно обов'язковістю перетворення їх загальної відповідальності на специфічну форму [5, с. 3–5].

Відповідно до п. 13 розд. 1 ч. I Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України на військовослужбовця покладається обов'язок дотримуватися вимог безпеки, вживати заходів до запобігання захворюванню, травматизму, повсякденно підвищувати фізичну загартованість і тренуваність, утримуватися від шкідливих для здоров'я звичок.

Згідно з п. 59 розд. 2 ч. I цього ж нормативно-правового акта командири (начальники) зобов'язані створювати умови та вживати всіх необхідних заходів для зміцнення фізичного розвитку і здоров'я військовослужбовців.

Відповідно ж до пунктів 237, 239 розд. 6 ч. II загартування військовослужбовців здійснюється задля підвищення стійкості їх організму до змін фізичних чинників довкілля до умов, які пов'язані зі специфікою військової служби та виконанням бойових завдань; загартування військовослужбовців варто здійснювати безперервно шляхом комплексного використання сонячних, водних і повітряних процедур у своєму поєднанні з заняттями із фізичної підготовки та спорту¹.

Відповідно до п. 1 розд. II Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 5 серпня 2021 р. № 225, Міністерство оборони «забезпечує належну фізичну підготовку військовослужбовців та працівників Збройних Сил до професійної діяльності, створює умови для реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту серед військовослужбовців, у межах повноважень, передбачених законодавством, сприяє розвитку спорту, взаємодіє з відповідними громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості через відповідний структурний підрозділ фізичної культури і спорту Міноборони»².

---

¹ Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14> (дата звернення: 03.05.2024).

² Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України : наказ М-ва оборони України від 05.08.2021 № 225 //

Відповідно до пунктів 11, 16, 17 розд. 1 ч. I Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України необхідність виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також завдань, визначених міжнародними зобов'язаннями України, покладає на військовослужбовців такі обов'язки: непорушно додержуватися Конституції та законів України, Військової присяги, сумлінно й чесно реалізовувати військовий обов'язок, бути ініціативним, хоробрим і дисциплінованим, неухильно виконувати накази начальників (командирів).

Кожний військовослужбовець зобов'язаний виконувати службові обов'язки, що визначають обсяг виконання завдань, доручених йому за посадою. Ці обов'язки визначаються статутами Збройних Сил України, а також відповідними посібниками, порадиниками, положеннями, інструкціями. На військовослужбовців під час перебування на бойовому чергуванні, у внутрішньому і гарнізонному наряді, а також під час виконання інших завдань покладаються спеціальні обов'язки. Ці обов'язки та порядок їх виконання визначаються законами і статутами Збройних Сил України, а також іншими нормативно-правовими актами, що приймаються на основі законів і статутів Збройних Сил України¹.

Верховний Суд у своїй постанові від 21 травня 2021 р. у справі № 185/12161/15-к вказав, що при встановленні недбалого ставлення до військової служби у вигляді невиконання службових (посадових) обов'язків необхідно з'ясувати, що винний зобов'язаний був вчинити ті дії, невиконання яких ставиться йому за вину. Військова службова особа може відповідати за недбале ставлення до військової служби лише в тому разі, коли вона не лише повинна була через свій службовий обов'язок виконати ті чи інші дії, а й могла, тобто мала реальну можливість виконати їх належним чином. Якщо військова службова особа перебувала в таких умовах, за яких не мала фактичної можливості належно виконати свої службові (посадові) обов'язки, то відповідальність за недбале ставлення до військової служби виключається².

БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1289-21> (дата звернення: 03.05.2024).

¹ Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14> (дата звернення: 03.05.2024).

² Постанова Верховного Суду від 21.05.2021 : справа № 185/12161/15-к, провадження № 51-6169км20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97077743> (дата звернення: 03.05.2024).

Статтю 172-15 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність військово-службовців за недбалення ставлення до служби¹. Об'єктивною стороною недбалості, тобто недбалого ставлення до служби, є невиконання або неналежне виконання службових обов'язків через недбале чи несумлінне ставлення до них. При цьому, якщо особа не мала реальної можливості взагалі виявити ставлення до своїх службових обов'язків, то не можна говорити про те, що її ставлення було недбалим чи несумлінним (хвороба, відсутність досвіду, нетривалість служби).

Недбале ставлення військової службової особи до своїх службових обов'язків характеризує насамперед об'єктивну сторону вчиненого і полягає в тому, що за наявності в особи реальної можливості діяти так, як того вимагають інтереси служби, винний або взагалі не діє, не виконує службові обов'язки, або хоча й діє, але виконує ці обов'язки неналежним чином, не відповідно до закону чи відповідно до нього, проте неякісно, неточно, неповно, несвоєчасно, поверхово, всупереч установленому порядку і тій обстановці, що склалася, тощо [6].

Відповідно до п. 45 розд. III Дисциплінарного статуту Збройних Сил України у разі невиконання (неналежного виконання) військово-службовцем своїх службових обов'язків, порушення військовослужбовцем військової дисципліни або громадського порядку командир повинен нагадати йому про обов'язки служби, а за необхідності – накладати дисциплінарне стягнення².

З аналізу вказаних нормативно-правових актів випливає, що за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки військовослужбовців вони можуть притягатися до дисциплінарної або адміністративної відповідальності. На практиці військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків, пов'язаних із незадовільними оцінками під час проведення перевірки рівня їхньої фізичної підготовки, притягають лише до дисциплінарної відповідальності [7].

У процесі моніторингу Єдиного державного реєстру судових рішень взагалі не було виявлено жодного рішення, відповідного до якого судом було б визнано винною особу у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яке б полягало в неналежній фізичній підготовці військовослужбовців.

---

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 03.05.2024).

² Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14> (дата звернення: 03.05.2024).

Водночас Гагарінський районний суд м. Севастополя в адміністративній справі № 2а-296/2008 постановив задвільнити позовні вимоги й «визнати незаконним та скасувати накази начальника Генерального штабу Головнокомандувача Збройних Сил України ОСОБА_2 № 39 від 17 лютого 2007 року та № 258 від 19 грудня 2006 року про накладення на ОСОБА_1 дисциплінарних стягнень у вигляді суворої догани»¹.

Так, судом було встановлено, що позивач – полковник, начальник кафедри фізичної підготовки та спорту Севастопольського військово-морського інституту імені П. С. Нахімова, наказом Міністра оборони України від 17 січня 2008 р. № 29 був звільнений на підставі підп. «в» п. 63 Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України за станом здоров'я.

Наказом Генерального штабу Головнокомандуючого Збройних Сил України від 19 грудня 2006 р. № 258 позивач за низький рівень контролю організації спортивно-масової роботи за результатами 14-го Огляду на кращу організацію фізпідготовки та спортивно-масової роботи в Збройних Силах України серед вищих військових навчальних закладів був притягнутий до дисциплінарного стягнення у вигляді суворої догани.

Але відповідно до перевірки 14 травня 2006 р., проведеної Головою комісії Управління фізичної підготовки Збройних Сил України за умовами 14-го Огляду на кращу організацію фізичної підготовки та спортивно-масової роботи у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України, фізична підготовка особового складу Севастопольського військово-морського інституту імені П. С. Нахімова відповідала умовам Огляду та була оцінена як «добра» за п'ятибальною шкалою оцінок, що підтверджується зведеним протоколом перевірки.

Згідно з розпорядженням Міністра оборони України від 24 січня 2007 р. 25 січня 2007 р. було проведено перевірку рівня фізичної підготовки офіцерів Севастопольського військово-морського інституту імені П. С. Нахімова, за результатами якої наказом Генерального штабу Головнокомандуючого Збройних Сил України від 17 лютого 2007 р. № 39 за низький рівень організації та відсутність належного контролю за рівнем особистої фізичної підготовки офіцерів на позивача було накладено дисциплінарне стягнення у вигляді суворої догани².

---

¹ Постанова Гагарінського районного суду м. Севастополя від 13.03.2008 : справа № 2а-296/2008 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8933081> (дата звернення: 03.05.2024).

² Там само.

Висновки

Отже, проведене нами дослідження дозволяє підсумувати, що юридична відповідальність військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки – це багатоаспектний правовий інститут, який врегульовано приписами низки нормативно-правових актів, зокрема Кодексом України про адміністративні правопорушення, законами України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України», наказом Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України» тощо. Через брак практики притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності за неналежне виконання своїх службових обов'язків у вказаний спосіб повною мірою дослідити окреслене питання важко, проте наявні судові рішення дають змогу все ж таки виокремити основні особливості юридичної відповідальності військовослужбовців за неналежне виконання службових обов'язків під час проведення перевірки рівня фізичної підготовки.

Список бібліографічних посилань: 1. Залужний В. Ф. Військово-дисциплінарна відповідальність: загально-теоретична характеристика. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 29. С. 204–212. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.23>. 2. Баран С. О. Види юридичної відповідальності військовослужбовців. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2014. Вип. 20. С. 118–123. 3. Сичик В. В. Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців. *Інтернаука. Серія: Юридичні науки*. 2020. № 7 (87), Т. 2. С. 91–95. 4. Александров В. М. Військова служба як особливий вид державної служби в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2009. 20 с. 5. Мота А. Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 18 с. 6. Загинеї-Заболотенко З. А. Недбале ставлення до військової служби як спеціальний вид службової діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 508–511. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/119>. 7. Ігнатова І. Дисциплінарні стягнення в ЗСУ: за що і як можуть покарати військовослужбовців // Факти : сайт. 19.01.2024. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240119-dyscyplinarni-styagnennya-v-zsu-za-shho-i-yak-mozhut-pokaraty-vijskovosluzhbovciv/> (дата звернення: 17.05.2024).

Надійшла до редколегії 08.05.2024

Прийнята до опублікування 11.06.2024

Ivashchenko S. M., Hashenko S. V., Ponomarenko P. M. Legal liability of servicemen for improper performance of duties during physical fitness testing

The article examines the theoretical foundations and practical implementation of the legal responsibility of military personnel for improper performance of duties during physical fitness testing. The study of judicial practice in this area is also an important stage, as it allows us to understand how specific legal norms and sanctions for their violation are applied in practice. On the basis of this analysis, it is possible to formulate recommendations for improving the legislation and the practice of its application in order to improve the effectiveness of the system of legal responsibility of military personnel for improper performance of duties during physical fitness testing. The analysis of national legislation regarding the legal responsibility of military personnel for improper performance of duties during physical fitness testing allows us to determine that such violations can be considered both disciplinary and administrative offenses.

The article defines the legal responsibility of military personnel. The analysis of normative legal acts in the field of legal responsibility of military personnel for improper performance of duties during physical fitness testing was carried out, with the help of which the procedural features of legal liability of military personnel, in particular, for improper performance of duties during physical fitness testing, were clarified. It has been established that disciplinary or administrative responsibility may be applied for improper performance of duties during physical fitness testing. The study includes an analysis of most of the national legislation that regulates the issue of legal liability of military personnel for improper performance of official duties during physical fitness testing. The practice of applying the specified norms was determined, the judicial practice in the specified area was analyzed, and the corresponding conclusions were formulated.

Key words: military personnel, physical training, legal responsibility, improper performance, official duties.

